

Kamil Rutecki

WPŁYW SCHIZOFRENII NA ZDOLNOŚĆ KONSENSUALNĄ DO ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA

Małżeństwo jest sakramentem, który rzutuje na całe życie obojga małżonków oraz ich dzieci. Jego podstawy odnajdujemy już w *Piśmie Świętym*, bowiem pierwsi rodzice, Adam i Ewa zostali stworzeni z miłości Bożej i dla miłości, jako że Stwórca, sam będąc „miłością” (1J 4,8.16)¹, stworzył ich „na swój obraz” (Rdz 1,27). Zarazem jest to związek trwały, ponieważ „czierpie siłę i moc z aktu stworzenia”², a zgodnie z *Ewangelią*: „Co Bóg złączył, niech człowiek nie rozdziela” (Mt 19,6). Stąd zostało ono podniesione do wyższej rangi i nadano mu godność „sakramentów Nowego Przymierza” (OM 1).

Istnieją czynniki, które czynią małżeństwo zawartym nieważnie. Zaliczyć do nich można m.in. niezdolność konsensualną do zawarcia małżeństwa. Do podstaw problematyki niezdolności należą czynniki dotyczące niewystarczającego używania rozumu, braku rozeznania co do obowiązków małżeńskich oraz dyspozycje psychiczne pozbawiające osobę zdolności do wykonywania tych obowiązków. Należy także wskazać okoliczności, w jakich schizofrenia ma wpływ na zdolność konsensualną do zawarcia małżeństwa.

MGR LIC. KAMIL RUTECKI – doktorant, Katedra Historii, Teorii i Norm Ogólnych Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; adres do korespondencji: ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa; e-mail: kamilrutecki@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-3207-5846>

¹ Wszystkie cytaty biblijne pochodzą z wydania: *Biblia Tysiąclecia. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Pallottinum, Poznań 2002.

² Komisja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Episkopatu Polski, *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 1996 [dalej cyt.: OM], nr 1.

1. ZDOLNOŚĆ/NIEZDOLNOŚĆ KONSENSUALNA DO ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA

Małżeństwo w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.³ zostało zdefiniowane jako: „podniesione do rangi sakramentu”, „przymierze, przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia, skierowaną ze swej natury na dobro małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa” (kan. 1055 § 1). Jedną z koniecznych przesłanek ważnie zawartego sakramentu jest konsens małżeński, bowiem: „małżeństwo stwarza zgoda stron między osobami prawnie do tego zdolnymi, wyrażona zgodnie z prawem, której nie może uzupełnić żadna ludzka władza” (kan. 1057 § 1). Zgoda ta jest najbardziej decydującym czynnikiem umowy małżeńskiej, stanowiącym jej „przyczynową sprawczość” [Hervada 2011, 782]. Jest ona warunkiem zawarcia małżeństwa kanonicznego. Zgoda małżeńska „jest aktem woli, którym mężczyzna i kobieta wzajemnie się sobie oddają i przyjmują w celu stworzenia małżeństwa” (kan. 1057 § 2). Oddają się oni sobie wzajemnie jako mąż i żona [tamże].

„Małżeństwo mogą zawrzeć wszyscy, którym prawo tego nie zabrania” (kan. 1058). Regulacja taka jest wyrazem prawa do swobodnego wyboru, ponieważ „wszyscy wierni mają prawo być wolni od jakiegokolwiek przymusu w wyborze stanu życia” (kan. 219). Jest to istotne, gdyż *ius connubii* uważa się za „zasadę interpretacyjną całego kanonicznego systemu małżeńskiego” [Góralski 2012, 3; Franceschi 2004, 374-80].

Niekiedy jednak przywilej ten bywa ograniczany na mocy zakazów prawnych w stosunku do poszczególnych osób i przy zaistnieniu określonych czynników. Zaliczyć do nich możemy: przeszkody małżeńskie, niezdolność konsensualną i wady zgody małżeńskiej, jak też braki co do formy kanonicznej zawarcia małżeństwa. Istnieje bogaty katalog przeszkód małżeńskich, wystarczy jednak nadmienić, że może to być brak osiągnięcia wymaganego prawem wieku przez kandydatów na małżonków (kan. 1083 § 1), a także przeszkoda pokrewieństwa (kan. 1078 § 1-4) lub powinowactwa (kan. 1092).

W celu ważnego wyrażenia zgody na małżeństwo, wymagana jest zdolność konsensualna obojga zawierających związek. Osoby te, oprócz posia-

³ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

dania zdolności prawnej do zawarcia związku, muszą spełniać kilka ważnych warunków. *Ius connubii* zostaje ograniczone niezdolnością konsensualną lub wadami zgody małżeńskiej [Góralski 2015, 31]. Główny katalog tych ograniczeń zawiera KPK/83 w kan. 1095-1099 oraz kan. 1101-1003. Są nimi: 1) niezdolność konsensualna do zawarcia związku małżeńskiego (kan. 1095); 2) brak koniecznej wiedzy o małżeństwie (kan. 1096 § 1); 3) błąd co do osoby, jej fizycznej tożsamości (kan. 1097 § 1); 4) bezpośrednio i zasadniczo zamierzony błąd co do przymiotu osoby (kan. 1097 § 2), w tym błąd spowodowany podstępem (kan. 1098); 5) błąd co do jedności, nierozzerwalności bądź godności sakramentalnej związku małżeńskiego (kan. 1099); 6) symulacja zgody małżeńskiej, gdy zawierane jest małżeństwo pozorne lub występuje symulacja częściowa, jak np. wykluczenie wierności lub wykluczenie posiadania potomstwa (kan. 1101 § 1); 7) zawarciu związku pod wpływem przymusu lub bojaźni (kan. 1103).

Z punktu widzenia dalszych rozważań istotne jest ograniczenie *ius connubii* w postaci niezdolności konsensualnej, gdyż co do jej natury jest to niezdolność psychiczna [tamże, 30]. Ustawodawca w KPK/83 określa trzy rodzaje tej niezdolności, wskazując na osoby, które jej nie posiadają: 1) pozbawieni „wystarczającego użycia rozumu” (kan. 1095, 1°), 2) mający „poważny brak rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich wzajemnie przekazywanych i przejmowanych” (kan. 1095, 2°), 3) osoby, które z przyczyn psychicznych nie są zdolne „podjąć istotnych obowiązków małżeńskich” (kan. 1095, 3°).

Powyższe wyszczególnienie wynika z faktu, że pragnący zawrzeć związek nupturienci powinni posiadać zdolność konsensualną zarówno podmiotową, jak i przedmiotową [Dzierżon 2002, 111]. Pierwsze dwa wymienione przejawy niezdolności konsensualnej to niezdolność podmiotowa. Polegają one na niezdolności „do podjęcia aktu kwalifikowanego związanego z powzięciem konsensusu małżeńskiego” [Góralski 2015, 30]. Zaś trzecia niezdolność ma charakter przedmiotowy, polega bowiem na niezdolności „do przekazania przedmiotu konsensusu małżeńskiego” [tamże; Góralski 2002, 203-206]. Jeżeli choćby jedno z tych kryteriów zostanie spełnione, przyjmuje się, że osoba nie posiada zdolności konsensualnej.

2. SCHIZOFRENIA A BRAK WYSTARCZAJĄCEGO UŻYWANIA ROZUMU

Słowo „schizofrenia” ma źródłosłów starogrecki, wywodzi się od *schizein* – rozszczepić oraz *phren* – umysł. Już sama nazwa wskazuje na znaczenie tego pojęcia. Schizofrenia to swoiste „rozszczerzenie umysłu”. W potocznym rozumieniu oznacza „chorobę psychiczną charakteryzującą się dezintegracją osobowości, utratą kontaktu z otoczeniem i urojeniami” [Drabik 2015].

Symptomy schizofrenii były opisywane już od starożytności. Z czasem zaczęto ją postrzegać jako osobne schorzenie bądź zespół zaburzeń. Obecnie jest uznana za odrębną chorobę, która jest klasyfikowana w systemie ICD-10⁴. Została tam oznaczona literą F20 (zaliczona do grupy F „Zaburzenia psychiczne i zaburzenia zachowania”). Klasyfikacja wyszczególnia 10 rodzajów zaburzeń schizofrenicznych, oznaczonych kolejno od F20.0 (schizofrenia paranoidalna) do F20.9 (schizofrenia bliżej nieokreślona). Przebieg tej choroby może być różny, poczynając od jednorazowych epizodów, które się nigdy w życiu nie powtórzą, poprzez epizody występujące wielokrotnie, aż po niemal trwałe, praktycznie nie ustępujące, epizody schizofreniczne [Cierpiałkowska 2017, 18-20]. Schizofrenia przejawia skutki w postaci zaburzenia rozeznania w otoczeniu, w tym omamów i halucynacji. Chory może mieć problemy z logicznym myśleniem, jak też z jasnym formułowaniem własnych sądów. Nierzadko schizofrenii towarzyszy wycofanie się jednostki z życia towarzyskiego. Osoba miewa stany apatii bądź przeciwne – nadmiernego pobudzenia. Może popadać w stany paranoiczne, co pogłębia jej stan oraz sprzyja dalszej alienacji społecznej. Diagnostyka schizofrenii pozwala na rozpoznanie wielu jej rodzajów oraz podtypów, a dodatkowo jej objawów o charakterze schizofrenicznym towarzyszących innym zaburzeniom psychicznym [tamże, 21-22].

W kan. 1095, 1-3° ustawodawca wprowadził trzy kategorie prawne, poprzez które wyraża się niezdolność konsensualna, tzw. trzy „autonomiczne tytuły nieważności” wyrażenia zgody małżeńskiej [Viladrich 2011, 813]. Pierwsza z wymienionych form niezdolności do zawarcia konsensusu małżeńskiego, to brak wystarczającego używania rozumu. Dotyczy ona chorób umysłowych oraz zaburzeń psychicznych. Te stany faktyczne są konstytu-

⁴ *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems* – Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych. System prowadzony przez WHO.

tywne dla niezdolności do wyrażenia zgody małżeńskiej. Należy podkreślić, iż ten zapis prawa abstrahuje od medycznych kwalifikacji ukazanego stanu psychicznego. Brak używania rozumu to cecha, która jednostce uniemożliwia spełnianie aktów ludzkich [Góralski 2000, 83]. Akt ludzki ma charakter wolitywny, zatem nie można ograniczać go do sfery intelektu. Oprócz zdolności posługiwania się rozumem jako takim, potrzebny jest akt woli, który powinien być proporcjonalny do stopnia racjonalności przy wyrażaniu woli zawarcia małżeństwa. Ponadto ustawodawca nie wskazuje tu na stopień ograniczenia w zakresie używania rozumu [Dzierżon 2002, 182-85].

Zdolność konsensualna wiąże się ze zdolnością do dokonania czynności prawnej, jaką jest zawarcie małżeństwa. Charakter konsensualny tej czynności prawnej polega na skutecznym złożeniu oświadczenia woli przez wszystkie strony [Pazdan 2016, 112-13]. Zatem strony składające oświadczenie muszą być zdolne do złożenia go w sposób świadomy. W przeciwnym wypadku czynność prawna będzie nieskuteczna [tamże, 113]. Do złożenia takiegoż oświadczenia konieczne jest wystarczające używanie rozumu, co w przypadku schizofrenii może być utrudnione. Musi być to działanie poczytalne oraz odpowiedzialne [Garascia 2008, 92]. Dodatkowo, dla zrozumienia właściwych człowiekowi działań warto objaśnić, czym są akty ludzkie. Mianowicie, na gruncie teologii i kanonistyki jest to ogół działań jakie powinniśmy podejmować zgodnie z wrodzoną oraz niezbywalną godnością, przy wykorzystaniu wiedzy o wartości ludzkich zachowań, jak też przewidując konsekwencje własnych czynów [tamże, 94].

Na gruncie prawnym akty ludzkie mogą skutkować przekazaniem określonych uprawnień innej osobie bądź pozyskaniem ich od kogoś. Taka właśnie sytuacja zachodzi w przypadku małżeństwa. Mąż i żona przekazują sobie wzajemnie uprawnienia dotyczące wspólnego pożycia i powiązanych z nim zasad. Przy tym dla ważności dokonanej czynności prawnej konieczne są przygotowania do wypełniania podjętych, co do drugiej osoby, zobowiązań oraz zdolność do ich spełnienia. Jedynie w takim przypadku umowa między stronami, w tym przekazanie sobie uprawnień, dochodzi prawnie do skutku. Tym samym niewystarczające używanie rozumu czyni akt prawny bezprzedmiotowym. Związek zostaje zawarty nieważnie. Należy nadmienić, że ze wskazaną formą niezdolności konsensualnej mogą się wiązać wady zgody małżeńskiej, zarówno pochodzenia wewnętrznego, jak i zewnętrznego. Wiążą się one zarówno z osobą zawierającą umowę małżeńską, jak również z czynnikami od niej niezależnymi (błąd co do osoby).

Akt woli, jakim jest konsens małżeński, wymaga od nupturientów zaangażowania ich woli oraz intelektu, a zaburzenia psychiczne, zwłaszcza takie jak schizofrenia, mogą go istotnie ograniczać.

Cechą charakterystyczną wyżej wymienionej choroby jest naprzemienna stabilizacja i nasilanie się jej objawów. Osoba chora generalnie ma dobrą pamięć, zachowuje też przytomność w działaniu. Jednak występuje zaburzenie procesów myślowych. Zazwyczaj dochodzi do utraty związków między podejmowanymi działaniami, a odczuwanymi przez jednostkę emocjami [Gręźlikowski 2005, 67]. Przy schizofrenii występują omamy. Chory słyszy głosy, nieraz wydaje mu się, że ktoś z zewnątrz dyktuje mu rozkazy, bywa, że w przekonaniu schizofrenika głosy pochodzą z odbiornika telewizyjnego. Wszystko to ma ogromne znaczenie przy ocenie zdolności konsensualnej. Chorobie tej mogą towarzyszyć zaburzenia afektywne, pogarszające nastrój i utrudniające funkcjonowanie. Pojawiać się mogą stany depresyjne, także utrudniające właściwe używanie rozumu, bo prowadzące do przesłonięcia racjonalnych decyzji stanami emocjonalnymi, w tym przypadku apatii lub – przy stanach depresji dwubiegunowej: przeplatane stanami euforii i nadmiernego, nieracjonalnego pobudzenia [Cameron 2005, 7-8]. Ma to wpływ na zakłócenie procesów percepcji otoczenia, co jest przesłanką do twierdzenia, że występuje brak wystarczającego używania rozumu.

Schizofrenia prowadzi do zakłócania procesów myślowych, które w czasie nasilenia choroby przebiegają niewłaściwie i uniemożliwiają lub utrudniają zrozumienie istoty zgody małżeńskiej. Takie zakłócenia w toku myślenia mają wpływ na zdolność konsensualną. Osoba dotknięta tą chorobą kieruje się nierzadko emocjami, zamiast racjonalnie rozważać swoje decyzje. Impulsy emocjonalne zakłócają możliwość zdroworozsądkowej oceny świata, w tym własnych, nieraz najważniejszych życiowych decyzji [Bilikiewicz 2006, 692-93]. Przesłanki te mogą mieć charakter trwały lub przejściowy, zależnie od rodzaju schizofrenii i stopnia zaawansowania choroby. Wszystkie one mogą mieć potencjalnie wpływ na zdolność konsensualną człowieka, zatem powinny być wnikliwie analizowane przy ocenie tego problemu.

3. SCHIZOFRENIA A BRAK ROZEZNANIA OCENIAJĄCEGO W ZAKRESIE OBOWIĄZKÓW MAŁŻEŃSKICH

Zawarte w kan. 1095, 2° ograniczenia dla zdolności konsensualnej dotyczące rozeznania oceniającego różnią się od zaprezentowanej wyżej niezdolności do wystarczającego używania rozumu. W odniesieniu do stanu zdrowia i predyspozycji jednostki, nie można poprzestać tu na uogólnieniach ani też zrezygnować z określenia ograniczenia wyrażenia konsensusu. Ustawodawca w KPK/83 wskazuje na „poważne braki rozeznania” dotyczące istotnych spraw i obowiązków małżeńskich (kan. 1095, 2°).

Brak rozeznania w zakresie osądu może odnosić się do trzech elementów, mianowicie: poznania intelektualnego, oceny krytycznej zjawisk oraz dostatecznej wolności wewnętrznej jednostki [Aniszewski 2015, 95; Góralski 2010, 296]. Takie stany mogą wystąpić w zaburzeniach psychicznych, zwłaszcza w schizofrenii. Jednak należy zgodzić się z opinią, że ustalenie, na ile dane zaburzenie powoduje znaczny stopień rozeznania, jest trudne i może powodować dyskusyjne, problematyczne oceny sędziego, który prowadząc sprawę o uznanie małżeństwa za zawarte nieważnie, będzie rozpatrywał kwestię niezdolności konsensualnej [Aniszewski 2015, 95]. Poważny brak rozeznania będzie miał miejsce wówczas, gdy okaże się nieproporcjonalny do przedmiotu zgody małżeńskiej [Góralski 2001, 170]. Przede wszystkim wskazuje się tu na choroby i zaburzenia psychiczne [Tenże 2006, 163]. Jednak nie muszą one świadczyć o poważnym braku rozeznania oceniającego. W szczególności przyczynami braku zdolności do zawarcia konsensusu małżeńskiego są poważne psychopatologie, gdyż zasadniczo tylko one powodują poważny brak rozeznania oceniającego [tamże, 163].

4. SCHIZOFRENIA A NIEZDOLNOŚĆ DO PODJĘCIA OBOWIĄZKÓW MAŁŻEŃSKICH Z PRZYCZYN NATURY PSYCHICZNEJ

Trzecia wskazana w kan. 1095 przesłanka stanowiąca o niezdolności do zawarcia konsensusu małżeńskiego, czyli niezdolność do wykonywania istotnych obowiązków małżeńskich z przyczyn natury psychicznej (kan. 1095, 3°), dotyczy takich zaburzeń, które powodują „psychopatologiczną niemożliwość zobowiązania się w sposób odpowiedzialny” do podejmowania takich że obowiązków [Aniszewski 2015, 95; Viladrich 2011, 815]. Na-

leży podkreślić, że przepis ten dotyczy obiektywnej niemożności podjęcia obowiązków małżeńskich, a nie ma zastosowania w stosunku do indywidualnego rozumienia. Nie ma również zastosowania w przypadkach niezdolności biologicznej do prokreacji bądź do niepłodności któregoś z małżonków [Paździor 2009, 324].

Nie jest przy tym wymagana pełna realizacja wszystkich potrzeb małżeńskich po zawarciu związku. Przepis ten wyklucza jedynie psychiczne uwarunkowania do ich wykonywania, uznając je za wskaźnik niezdolności konsensualnej [Graczyk 2002, 47].

Podłoże psychiczne uniemożliwiające podjęcie obowiązków małżeńskich może dotyczyć szeregu różnych zaburzeń, a w tym zwłaszcza: zaburzeń osobowości, które się na to przekładają; bardzo znacznego stopnia niedojrzałości osobowości; skrajnego egoizmu jako postawy życiowej jednostki; anomalii i zaburzeń na tle seksualnym, jak choćby odmienne preferencje seksualne; skłonności typu sado-maso; trwałego uzależnienia: alkoholowego, od narkotyków lub innych substancji odurzających, także od farmaceutyków [Mezglewski, Stanisławski, i Ordon 2011, 379]. Powyższe przesłanki niezdolności konsensualnej powinny występować trwale, a nie incydentalnie. Nie należy ich też odnosić do niezdolności do pokonywania trudności życiowych, na jakie mogą napotykać małżonkowie, często o charakterze przejściowym, a zawsze mało znaczących dla istoty małżeństwa i związanych z nim obowiązków (OM 65). Kapłan nie może odmówić błogosławienia sakramentu małżeństwa osobom, których zaburzenia bądź anomalie psychiczne jedynie utrudniają, a nie całkiem uniemożliwiają wykonywanie obowiązków małżeńskich (OM 65).

Odnosząc zaprezentowane przesłanki niezdolności konsensualnej do osób chorych na schizofrenię, należy stwierdzić, że cechą swoistą tego schorzenia, która przynależy do jego istoty, są tylko zaburzenia osobowości i jedynie one mogą być uznawane za powiązane bezpośrednio z tą chorobą. W tym przypadku dla stwierdzenia ich wpływu na zdolność konsensualną wystarczy praktycznie diagnoza, postawiona przez specjalistę. W odniesieniu do pozostałych wymienionych wyżej zaburzeń uniemożliwiających podjęcie obowiązków małżeńskich, to mogą one wprawdzie występować u schizofrenika, jednak nie zawsze przekładają się na jego zdolność bądź niezdolność konsensualną. Tym samym ich wpływ na związek i obowiązki podlegają ogólnym procedurom konsensualnym.

W ocenie zaburzeń osobowości u osoby chorej psychicznie bierze się również pod uwagę stany całkowitej remisji. W przypadkach występowania

nia w okresie pożycia małżeńskiego stanów pełnej remisji, przyjmuje się, że związane z chorobą zaburzenia nie mają istotnego wpływu na zdolność konsensualną i przeciwnie: gdy remisja nie występuje, daje to podstawy do twierdzenia, iż osoba chora nie posiada zdolności konsensualnej. Szczególne znaczenie mają tu urojenia bądź omamy lub podobne objawy choroby, mające negatywny wpływ na wypełnianie obowiązków małżeńskich. Utrudniają one troskę o dobro rodziny, o współmałżonka, jak też dążenie do świętości życia małżeńskiego, co jest przeciwieństwem istotne dla rodzin katolickich [Gręźlikowski 2004, 188].

Przy ocenie zdolności konsensualnej trzeba brać pod uwagę aspekt, czy wyszczególnione w kan. 1093, 3° zaburzenia mają istotny wpływ na realizację obowiązków małżeńskich. Powinny one skutkować całkowitą niemożnością w tym zakresie – wówczas istnieje przesłanka do orzeczenia niezdolności do zawarcia umowy małżeńskiej. W szczególności bierze się pod uwagę częstotliwość występowania oraz czas trwania objawów schizofrenii, ewentualne narastanie objawów choroby, jak też ich charakter w kontekście wpływu na realizację obowiązków przez małżonków [Gajda 2013, 188-89]. Np. zaburzenia afektywne, mimo że dokuczliwe w pożyciu, nie muszą przekładać się na całkowitą niezdolność do wypełniania obowiązków, pod warunkiem, że nie towarzyszą im wybuchy agresji, czy innych negatywnych emocji o silnym natężeniu. W tym drugim przypadku dochodzi do zakłócenia relacji między małżonkami, co jest podstawą poprawnie funkcjonującego związku. Każdy przypadek należy rozpatrywać indywidualnie.

Trzeba zauważyć, iż schizofrenia przejawia się również zakłóceniem w relacjach interpersonalnych, w tym poza środowiskiem domowym. Chora osoba ma zaburzone funkcjonowanie w sferze oraz poznaniu społecznym. Nierzadko nie potrafi trafnie rozpoznać i ocenić zachowań innych ludzi. Zależnie od skali tych zaburzeń, pojawiają się trudności bądź całkowita niemożność zbudowania trwałych relacji z otoczeniem. Dotyczyć to będzie również obowiązków małżeńskich. Do nich zalicza się w szczególności budowę nierozzerwalnej wspólnoty pożycia małżonków, jak i wzajemne dbanie o dobro wspólne. Schizofrenii towarzyszyć mogą uzależnienia, zwłaszcza od środków farmakologicznych. Są one traktowane w Kościele jako jeden z powodów niezdolności konsensualnej jednostki. Ponadto źle prowadzona lub przerwana terapia uzależnień daje w efekcie niezdolność konsensualną.

Wszelkie decyzje dotyczące uznania niezdolności konsensualnej, jak i idące w ślad za nimi stwierdzenie, że małżeństwo zawarto nieważnie, powinny być podejmowane ostrożnie, z rozwagą. Ważne, by polegać na sprawdzonych w toku postępowania sądowego dowodach, aby zapewnić procesowi legalność, a zarazem umożliwić stronom godziwy proces⁵.

ZAKOŃCZENIE

Zgodnie z kan. 1057 § 2 KPK/83, w ramach konsensusu małżeńskiego następuje wzajemne połączenie się nupturientów, w celu stworzenia małżeństwa. Do zawarcia prawnie obowiązującej umowy małżeńskiej wymagane jest posiadanie takiej zdolności psychicznej, która uzdatnia ich do zawarcia ugody małżeńskiej dobrowolnie, zgodnie i ze zrozumieniem jej istoty oraz celów. Konieczne są do tego zarówno zdolności do wystarczającego użycia rozumu, umiejętność rozeznania co do związanych z małżeństwem, wzajemnie przekazywanych i przejmowanych istotnych praw i obowiązków, jak też zdolności psychiczne pozwalające podjąć istotne, płynące z małżeństwa obowiązki (kan. 1095, 1°-3°). W realizacji tego, człowiek powinien być zdrowy psychicznie, zaś schizofrenia stoi tu na przeszkodzie. Należąc do psychoz, czyli tzw. zaburzeń psychotycznych, ogranicza zgodne z wolą i rozumem postrzeganie świata i działanie w nim. Wywołane, przez szereg towarzyszących jej zaburzeń stany, powodują, że jednostka może mieć ograniczoną wolność podejmowania suwerennej decyzji o zawarciu związku małżeńskiego, a tym samym traci zdolność konsensualną, w rozumieniu prawa kanonicznego. Może ona mieć negatywny wpływ na wystarczające używanie rozumu, powodować poważny brak rozeznania oceniającego co do zawieranego małżeństwa, jak też wpływać na niezdolność natury psychicznej do wypełniania istotnych obowiązków małżeńskich.

PIŚMIENNICTWO

- Aniszewski, Michał. 2015. „Wpływ epilepsji na ważność małżeństwa kanonicznego.” *Kościół i Prawo* 4 (17), nr 2:87-99. <http://dx.doi.org/10.18290/kip.2015.4.2-7>
- Bilikiewicz, Adam. 2006. *Psychiatria: podręcznik dla studentów medycyny*. Warszawa: PZWL.
- Cameron, Alasdair. 2005. *Psychiatria*. Wrocław: Elsevier Urban & Partner.
- Cierpialkowska, Lidia. 2017. *Psychopatologia*. Wyd. 3. Warszawa: Scholar.

⁵ Szerzej zob. Witkowski 2014, 87-107.

- Drabik, Lidia, red. 2015. *Słownik języka polskiego PWN*. Wyd. 3. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dzierżon, Ginter. 2002. *Niezdolność do zawarcia małżeństwa jako kategoria kanoniczna*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Franceschi, Héctor. 2004. *Riconoscimento e tutela dello "ius connubii" nel sistema matrimoniale canonico*. Milano: Giuffrè.
- Gajda, Piotr Mieczysław. 2013. *Prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego*. Wyd. 6. Warszawa: Wydawnictwo Academica.
- Garascia, Anthony. 2008. *Zanim powiesz TAK. Przygotowanie do sakramentu małżeństwa*. Kraków: Wydawnictwo Księgarnia św. Wojciecha.
- Graczyk, Krzysztof. 2002. *Schorzenie sclerosie multiplex a zdolność osoby do zawarcia małżeństwa w świetle prawa Kościoła katolickiego*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Gręźlikowski, Janusz. 2004. *Czy w Kościele są rozwody?*. Włocławek: Włocławskie Towarzystwo Diecezjalne.
- Gręźlikowski, Janusz. 2005. *Co po rozwodzie?*. Częstochowa: Wydawnictwo Tygodnika Katolickiego „Niedziela”.
- Góralski, Wojciech. 2000. *Kanoniczne prawo małżeńskie*. Warszawa-Poznań: Polskie Wydawnictwo Prawnicze IURIUS.
- Góralski, Wojciech. 2001. „Poważny brak rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich (kan. 1095, n. 2 KPK).” W *Niezdolność konsensualna do zawarcia małżeństwa kanonicznego*, red. Wojciech Góralski, i Ginter Dzierżon, 147-90. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Góralski, Wojciech. 2002. „Instytucja małżeństwa w prawie kanonicznym i w prawie polskim.” *Studia Płockie*, nr 30:203-206.
- Góralski, Wojciech. 2006. *Kościelne prawo małżeńskie*. Wyd. 2. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Góralski, Wojciech. 2010. „Zgoda małżeńska.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. III/2: *Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła*, red. Józef Krukowski, 294-309. Poznań: Pallottinum.
- Góralski, Wojciech. 2012. „Kanoniczne przeszkody małżeńskie *in generale*.” *Prawo Kanoniczne* 55, nr 3:3-16.
- Góralski, Wojciech. 2015. „Prawo do zawarcia małżeństwa. Perspektywa kanonisty.” *Zeszyty Naukowe KUL* 59, nr 4 (232): 23-38.
- Hervada, Javier. 2011. „Komentarz do kan. 1057 § 1 KPK.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 780-85. Kraków: Wolters Kluwer Polska.
- Mezglewski, Artur, Piotr Stanisław, i Marta Ordon. 2011. *Studia z Prawa Wyznaniowego*. T. 14. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Pazdan, Maksymilian. 2016. *Prawo prywatne międzynarodowe*. Wyd. 16. Warszawa: Wolter Kluwer Polska.
- Paździor, Stanisław. 2009. *Przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095 n. 3*. Lublin: Wydawnictwo KUL.

- Viladrich, Pedro Juan. 2011. „Komentarz do kan. 1095 KPK.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 813-32. Kraków: Wolters Kluwer Polska.
- Witkowski, Wojciech. 2014. „Kryteria oceny dowodów w procesach nieważności małżeństwa.” *Kościół i Prawo* 3 (16), nr 1:87-107.

Wpływ schizofrenii na zdolność konsensualną do zawarcia małżeństwa

Streszczenie

Jedną z najważniejszych przyczyn stwierdzenia nieważności małżeństwa jest niezdolność konsensualna, tj. niezdolność nupturienta do ważnego wyrażenia zgody małżeńskiej w sposób zgodny z wymogami określonymi w prawie kanonicznym. W rozumieniu Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r., źródła niezdolności konsensualnej mogą przybierać wiele różnorodnych form, przy czym wszystkie one odnoszą się do sfery rozumowej, tj. do zdolności umysłowych związanych z pojmowaniem istoty sakramentu małżeńskiego, do sfery wolitywnej oraz obowiązków z małżeństwa wynikających, jak również faktycznej możliwości ich realizacji. Zatem, za jeden z najistotniejszych powodów niezdolności konsensualnej należy uznać szeroko pojęte choroby umysłowe i zaburzenia psychiczne.

Słowa kluczowe: małżeństwo; schizofrenia; choroby psychiczne; prawo małżeńskie; nieważność małżeństwa

Implications of Schizophrenia on the Consensual Capability to Enter into Marriage

Summary

One of the most important causes of marriage nullity is consensual incapacity, i.e. a prospective spouse's inability to validly express marital consent in accordance with the requirements set out in the 1983 Code of Canon Law. Within the meaning of canon law, the sources of consensual incapability can have various forms, all of which, however, must be related to reason, i.e. mental powers connected with understanding the nature of the sacrament of marriage and the resultant obligations and one's own actual ability to fulfil them. Therefore, one of the most important causes of consensual incapability is a wide range of mental diseases and disorders.

Key words: marriage; schizophrenia; mental diseases; marriage law; nullity of marriage

Information about Author: KAMIL RUTECKI, J.C.L. – Ph.D. student, Department of History, Theory and General Norms of Canon Law, Faculty of Canon Law at the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw; ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa, Poland; e-mail: kamilrutecki@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-3207-5846>